www.gea.org.yu geapdvs@hemo.net ISSN 1452-4244

ГЕА

Број 7

Вршац 2007

Годишњак Природњачког друштва ГЕА

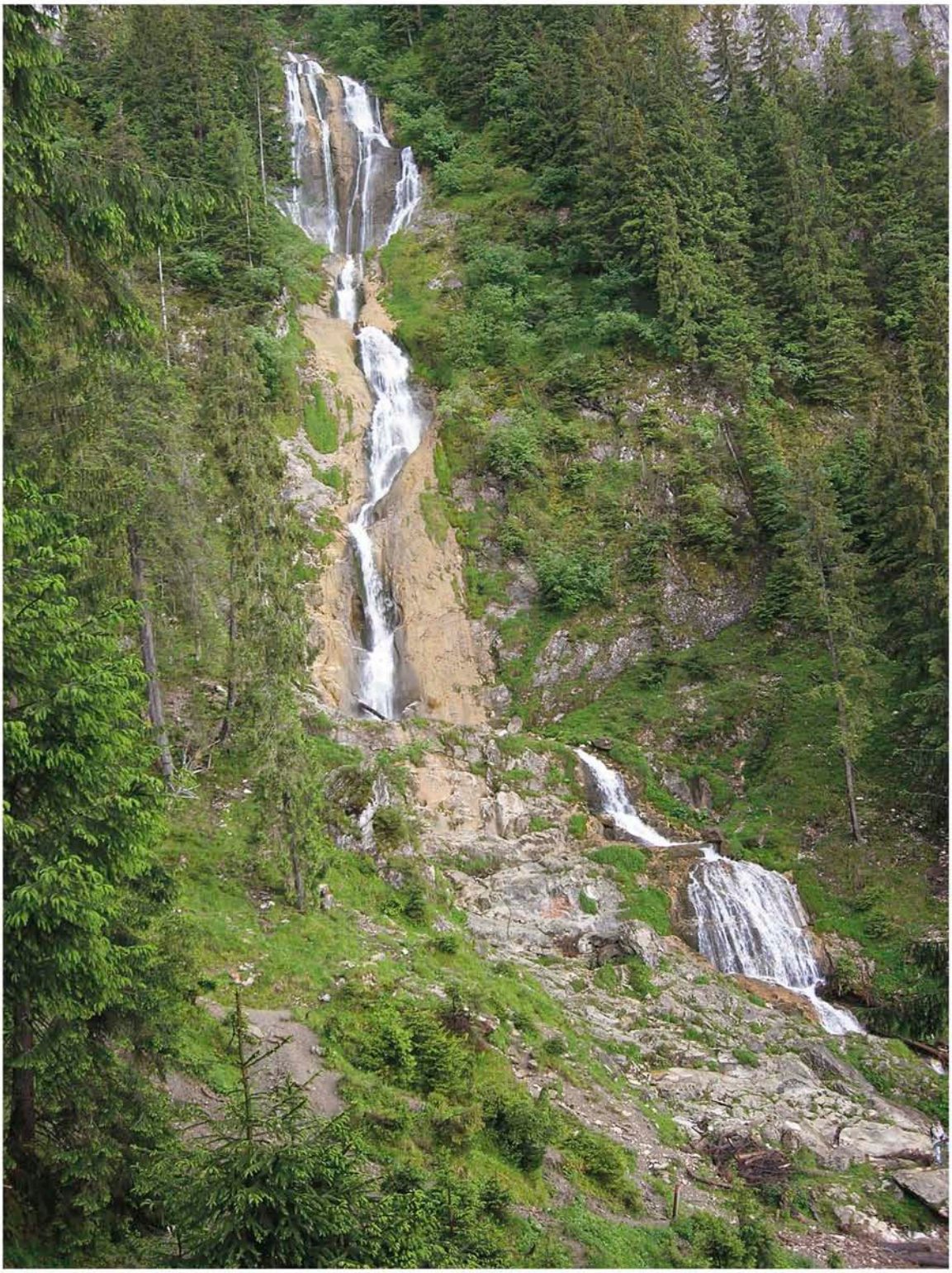

“Заклињем се да нећу

уништавати дрвеће, газити цвеће.

Обећавам да нећу пљувати на под

у школи, у кући, ни на путу.

Дајем реч да нећу кварити ограде,

ни наносити квар грађевинама.

Никада нећу бацати хартије или ма какво ђубре по улици.

Бићу увек учтив, штитићу птице, бранићу туђу својину

онако како бих желео да други бране моју.

Обећавам да ћу бити искрен и поштен грађанин.”

Ђачка заклетва
1914. године

ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ У ЗАШТИТИ И УНАПРЕЂЕЊУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Проф. Милутин Љешевић*

Васпитање је процес формирања најприхватљивијег односа појединца према друштвеној и природној околини, односа према другим појединцима, као и формирање одговарајућег односа друштвених заједница према појединцима, другим заједницама и околини уопште. Свако диференцирање васпитања на васпитање појединаца (индивидуално) и друштва у целини (друштвено) детерминише и сам васпитни процес, када је у питању животна средина и њено очување. Да ли ће животна средина остати очувана, бити штићена и да ли ће бити најбоље прилагођена потребама друштва и човека као биолошке јединке, много зависи од васпитања и васпитаности појединаца и друштвене заједнице. Васпитање појединаца или друштвених групација уопште, па и у вези са односом према животној средини, је сложен посао. Пре свега, овоме процесу мора претходити упознавање са последицама загађења и неодговарајућег понашања према средини, односно образовање појединаца и друштвених групација. Што је степен знања виши, посао на васпитању је лакши.

Васпитање и образовање о проблемима везаним за животну средину може се одвијати на разне начине. У нашој земљи тај процес нема традиције, нити је он данас на задовољавајућем нивоу. Пре свега, недостаје систематичности, присутан је мали обим образовања, недовољно разрађене дидактичке методе и системи еколошке едукације. Код великог броја наших грађана нису формиране навике о чувању животне средине, недовољно је развијена свест о чињеници да је свака агресија на животну средину уствари агресија на самог човека, а на неки начин и веома често и аутоагресија. Не постоји на одговарајући начин изграђена свест ни у предузећима, па се све активности на заштити и унапређењу животне средине сматрају као оптерећење личног стандарда и узроком смањења прихода. Често се под плаштом „економичности" не обраћа пажња на деградацију средине, или се не примећују разни облици естетске деградације простора.

Друштвено васпитање и образовање у побољшању квалитета животне средине - У нашој земљи се почело водити рачуна о васпитању и систематском образовању у домену заштите животне средине тек 1980-тих година. Осетило се да заштита животне средине не може бити остварена само на институционалан начин, већ је неопходно да мисао о томе уђе у све поре друштва. Неопходно је било да целокупно друштво упозна стање животне средине и последице које могу настати као резултат нерационалног коришћења природних ресурса. То је захтевало увођење и утврђивање систематичног програма рада на васпитању целокупног становништва, јер се само на тај начин могу постићи одговарајући резултати. Проблем је присутан и стога што у нашој земљи не постоји јединствен програм рада, почев од предшколских установа до универзитета. Систематично васпитање и образовање о потреби очувања и заштите животне средине подразумева:

1. Потребу сагледавања комплексности проблема заштите и очувања животне средине, њене мулти и интердисциплинарности. Дефинисање општег друштвеног значаја заштите животне средине ствар је васпитно-образовног процеса који се одвија у грађанским условима живота, рада и коришћења слободног времена.

2. Упознавање начина и могућности заједничког деловања друштвених и појединачних чинилаца за решавање проблема очувања животне средине, тражење најцелисходнијих решења за увећање квалитета живљења увећањем квалитета животне средине. Тражење најбољих путева за усклађивање економског и технолошког развоја и захтева за очувањем здраве животне средине.

3. Упознавање становништва о стању очуваности и величини деградације животне средине у конкретном простору и целој земљи. Потребно је посебно указивати на значај појединих елемената средине (природне и радом створене) за друштво у целини, али и за сваког појединца.

4. Упознавање становништва са опште друштвеним смерницама, законима, стандардима, величини допуштених концентрација загађујућих материја у води, ваздуху и земљишту, као и о граничним вредностима неких енергија (бука, топлота, вибрације, јонизујућа зрачења).

5. Упознавање грађана о најбољим мерама које треба предузимати да би животна средина била обновљена, а све то у смислу побољшања здравља људи.

6. Изналажење најефикаснијих мера контроле стања средине и мера њене заштите.

Васпитавање и образовање људске популације са аспекта потребе за очувањем животне средине мора да буде укључено у све друштвене процесе. Мора да се води рачуна да овај процес уђе, како у оквире рада, такође у здравство, школство, текућу политику, институционално организовање, науку и уметност.

Улога јавног информисања у подизању васпитно-образовног нивоа становништва о питањима животне средине - Када је у питању друштвено васпитање посебну улогу има јавно информисање. Оно има посебан значај, јер је масовна појава и скоро цела популација је на овај или онај начин укључена у систем јавног информисања. Основни медији су штампа, радио и телевизија. Штампане информације прима око милион становника у Србији и Црној Гори, што значи да је преко ње могуће толико људи научити или покушати научити и обавестити о стању и последицама стања животне средине. Свака информација о еколошким акцидентима, без обзира да ли се десила у земљи или иностранству је корак ка сазнању да се то може десити и у окружењу и непосредној околини свих нас. Кроз такве текстове је неопходно указивати да је хаварија последица недовољног знања, непажљивог руковања, неодговарајућег поступања после хаварије. Неопходно је и указивати како је требало исправно поступати да до

* *Проф. Милутин Љешевић, Географски факултет Београд, катедра за заштиту животне средине*

нежељених последица не дође. Радио слуша преко 5 милиона становника Србије и Црне Горе. Предност радијског информисања је што је могуће користити све звучне ефекте, којима се производи утисак аутентичности догађаја. Телевизија има највећу моћ. Она обезбеђује виђење догађаја акцидента, омогућује да се живом сликом покажу узроци и последице неодговарајућег понашања. Могуће је забележити велики број конкретних случајева. Телевизија кроз емисије из природе, емитовање филмова и репортажа о националним парковима, посебно вредним културно-историјским објектима и целинама нас обавештава шта све треба да радимо да то буде тако и даље, или да буде још боље очувано. То омогућује и развијање љубави према природи, живом свету, развијање естетског доживљаја и моралног односа.

Када су у питању млади посебну улогу у свему томе могу имати стрипови. Стрип је омиљено штиво школског узраста. Стога је неопходно из стрипа елиминисати све садржаје у којима се приказује насиље и бахато понашање, јер се деца поистовећују са „јунацима" стрипа. Добру улогу може да одигра и карикатура, где је исмевању изложено нееколошко понашање. На подизању нивоа васпитања и образовања може се доста учинити и кроз разне облике ванинституционалних активности. То се односи на бројне јавне трибине, округле столове, саветовања и јавне расправе о плановима, програмима, новодонесеним законима. Истина, на оваква места долазе углавном људи који су заинтересовани и мање више образовани о овим питањима и са навикама које су корисне по квалитет средине, али ипак је то место где се људи доучавају и доваспитавају. Добру улогу може одиграти и јавно информисање и пропаганда плакатом. Плакат може да буде у виду јавно истакнуте поруке или у виду пошиљке у поштанско сандуче. Треба се чувати да плакат и сам не буде такав да естетски деградира средину.

Институционални систем васпитања и образовања - Директно изучавање материје која се односи на животну средину и заштиту природе кроз школовање је старо колико и само школовање. Познати су ставови класика дидактике и педагогије Коменског, Русоа, Ушинског, Макаренка и других, који су нарочито посвећивали пажњу изучавању природе, јер је природа одувек била највећа тајна коју треба изучити. Из тог разлога, од када постоји школовање, проблематика природе је била предмет обучавања младих нараштаја. Вероватно је још палеолитски ловац своју децу и унуке учио тајнама и ћудима природе. Касније, када је настала права школа, тематика природе је била једна од најважнијих у школском градиву. Уосталом у тој проблематици су биле смештене све данашње природне науке и математика.

Са радом на васпитавању и образовању потребно је почети већ у предшколским установама, а пре тога још у породици. Васпитање о потреби очувања животне средине у предшколским установама је први додир са друштвом ван породичног круга, па чињенице и навике које се стекну у овом добу бивају трајно прихваћене као реалност, односно као саставни елеменат живљења. Основни проблеми васпитања и образовања деце овог узраста, када је у питању животна средина и формирање еколошког погледа на свет, су недефинисани програми, недовољно образовани кадрови и неусвајање тога гледишта од стране васпитача. Васпитач који пуши пред децом не може водити пропаганду о штетности пушења, или ако није и сам уредан и чист, не може друге учити да то буду. Недостатак довољно образованих (и васпитаних) кадрова, доводи да образовање изостане. Ово питање није, такође, разрађено ни методски. Нема методских упутстава и приручника. Такође се не врше никаква истраживања о знањима и навикама родитеља, па се не може говорити о адекватном еколошком васпитању и образовању.

У школском систему од 1. разреда до завршних година универзитетских студија, екологија се мора сместити у одговарајуће програме и планове рада. Не треба да се та проблематика изучава само на природним наукама, већ и на техничким, економским, организационим и правним наукама јер будући инжењери, техничари, економисти и други морају да знају које су последице по животну средину и здравље људи њиховог пројектовања, рада и функционисања предузећа, погона и објеката инфра и супраструктура. То се пре свега мисли на грађевинце, архитекте, машинце, технологе, али и агрономе, шумаре, економисте и правнике. Овим струкама недостаје и еколошко васпитање и еколошко образовање, па су и последице такве какве јесу.

Вршачке планине - печурке *(камене и праве)*

ГОДИШЊЕ ПРЕДСТАВЉАЊЕ

Свечана сала Скупштине општине Вршац
23. фебруар 2007.

Добра пракса нашег друштва јесте годишње представљање, које одржавамо на почетку сваке године и сумирамо резултате претходне. Тада нашим члановима, пријатељима, медијима, јавности и другим друштвима представљамо наш Годишњак и све активности које смо имали претходних дванаест месеци. А до сада смо увек имали чиме да се похвалимо. Тако је било и овога пута. После презентације годишњака број 6, Јадранка Делић, из Завода за заштиту природе Србије из Новог Сада, представила је природне и друге вредности Споменика природе „Стража". Присуствовало је 70 посматрача.

СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „СТРАЖА"

Јадранка Делић*

Споменик природе „Стража" налази се у општини Вршац, у близини регионалног пута Вршац – Бела Црква, на 17 километара јужно од Вршца, у атару села Стража. Због својих природних вредности, овај предео је први пут стављен под заштиту 1973. године одлуком Скупштине општине Вршац. У претходних неколико година урађена је ревизија заштите, па је на предлог Завода за заштиту природе Србије, Скупштина општине Вршац, на седници од 9. новембра 2006. године, донела Одлуку којом се ово подручје проглашава за споменик природе. Старалац је ЈП „Варош" из Вршца.

ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ - Основну вредност представља очувана шума храста лужњака, пољског јасена и граба окружена остацима долинских ливада и степских пашњака унутар којих се налази стари млин. Шума је до сада очувала особеност изворних природних низијских шума које су некада доминирале у овом делу полоја реке Караш. Флора и вегетација југоисточног Баната у долини реке Караш носи специфична обележја, јер се формирала на месту укрштања утицаја панонске, мезијске и дацијске биљногеографске провинције односно вегетацијске зоне шумских заједница свеза Aceri tatarico-Quercion и Quercion frainetto. На десној обали реке Караш подигнут је млински комплекс, чији најстарији сачувани објекти датирају с краја 19. века. Постојећи објекти су највећим делом изграђени након 1925. године што, са млином у Кикинди из 1860. године, сврстава ову целину у најстарије активне споменике културе индустријског карактера на територији Војводине.

На излазу села Стража, са обе стране пута налазе се степски пашњаци, на којима живи текуница (Citellus citellus). Као такав, Споменик природе „Стража", представља својеврсно природно подручје у Банату, које пружа могућност за развој научно-истраживачких, туристичких и спортско-рекреативних активности.

ФИЗИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Површина: Укупна површина природног добра „Стража" износи 67,6065 ha, од чега је под режимом заштите II степена 62,1812 ha (92%), а под режимом заштите III степена 5,4253 ha (8%).

Рељеф: СП „Стража" простире се на полоју реке Караш, рељеф је раван надморске висине 79 до 80 метара. Одликује га изражен микрорељеф који заједно са висином нивоа подземних вода има утицаја на едафске услове. С обзиром да се ово природно добро налази на самој обали реке Караш, ниво подземних вода је у зависности од кретања водостаја саме реке, па се може закључити да је он током већег дела године повољан.

Хидрологија: Хидролошки услови зависе искључиво од водног режима реке Караш, било да се испољава путем поплавних површинских вода или подземних вода. Основне карактеристике овог режима одликују се са прилично јасно израженим сезонским колебањем висине водостаја и са веома слабо израженим периодицитетом појављивања екстремних вода.

Клима: подручје се налази у зони умерено континенталне климе коју одликују јасно изражена годишња доба. Због географског положаја подручја доста се осећају климатски утицаји источних и северних делова Европе. Уз то, прилично је изражена аридност климе коју знатно увећава велики број ветровитих дана. Доминантан је југоисточни ветар – кошава.

ФЛОРА И ВЕГЕТАЦИЈА – На основу прелиминарних истраживања флоре и вегетације на подручју заштићеног природног добра „Стража", може се закључити да је њихов изглед одраз историјског развоја, специфичних педолошких и микроклиматских услова који владају на овом подручју, као и веома израженог антропогеног деловања кроз дуги низ година. На подручју добра

* *Јадранка Делић, Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад*

је у вегетацијском смислу најбоље очуван шумски комплекс храста лужњака са грабом и јасеном која је делимично уређивана као парк шума. У околном простору је заступљена ливадска вегетација са очуваним фрагментима вегетације долинских ливада као и пашњачке површине које су под утицајем испаше стоке. Шумске састојине припадају групи еколошких јединица шума храста лужњака, граба и јасена (Carpino-Fraxino-Quercetum roboris). У фитоценолошком погледу ова шумска заједница припада типу шуме храста лужњака, граба и јасена (Carpino-Fraxino-Quercetum roboris inundiatum) који је код нас најшире заступљен на подручју равног Срема, где представља најразвијенији стадијум шумске вегетације и земљишта. Услови за развој шумских састојина су врло повољни, што се може закључити по бујности и богатству врста у II и III спрату, као и по подмлатку дрвенастих врста. Овако повољни услови за развој шумског дрвећа и жбуња али и остале флоре и вегетације створили су се захваљујући пре свега изврсним физичким особинама земљишта, јер поплавне воде врло брзо пониру, а у сушним периодима се лако враћају капиларним пењањем, па је начин влажења уједначен. Ливадска вегетација је представљена делимично деградованим секундарним мезофилним ливадским фитоценозама у побрђу Вршачких планина, насталих на површинама искрчених лужњакових шума. На овим просторима у долини Караша је издвојена вегетација долинских ливада у којој је описана заједница Oenanthe (banatica) – Alopecuretum pratensis, свезе Trifolion pallidi из субмедитеранског реда Trifolio-Hordeetalia. Фрагменти ове заједнице забележени су на нижим деловима ливада око шуме Стража. Настала је на местима посечених лужњаково - јасенових шума о чему сведочи и велики број врста дрвећа и жбунова који обрастају прилазне делове пута према шумском комплексу на Стражи. Састојине ове фитоценозе развијају се на алувијалном земљишту које је у пролеће под утицајем веће влажности. Фитоценоза је први пут описана у долини Караша код насеља Јасеново, јужно од Страже. Карактерише је присуство биљногеографски значајних биљака каква је мезијско-карпатска врста Oenanthe banatica, субдацијска Dianthus trifasciculatus и понтско-централноазијска Clematis integrifolia од којих је врста троцветни каранфил (Dianthus trifasciculatus) у националној Прелиминарној Црвеној листи флоре, према степену угрожености одређена као критички угрожена врста (CR). Како су станишта ове ретке врсте малобројна, неопходно је применити активне мере заштите, односно реконструкције очуваних фрагмената долинских ливада у долини Караша, као и поступак реинтродукције врсте са ливадских површина у околини Јасенова, на којима су популације врсте још увек очуване. Вегетација правих пашњака развијена је на највишим деловима греда и представљена је деградованим ливадско-степским састојинама са доминацијом вијука (Festuca pseudovina), јежевице (Dactylis glomerata), млечике (Euphorbia cyparissias) и др. Ово су уједно и богата станишта текунице у централном делу пашњачких површина око шумског комплекса.

ФАУНА - На подручју Споменика природе „Стража" нису посебно вршена истраживања фауне, иако присутна станишта омогућавају опстанак већем броју различитих врста. Изузетак је фауна ловне дивљачи која је позната. Ипак, на степским пашњацима у близини села Стража регистрована је текуница (Citellus citellus) која представља темељну вредност фауне овог подручја.

Авиоснимак млинског комплекса, сађене шуме, и водотока реке Караш

Текуница је врста која насељава степске ливаде и пашњаке. Некада веома честа у Војводини, данас је опстала на свега неколико, међусобно изолованих подручја. Разлог њеног нестајања је пре свега замена степских станишта обрадивим земљиштем, засејаним монокултурама на великим површинама, као и недостатак испаше на преосталим пашњацима, повлачењем екстензивног сточарства. Зато је текуница код нас законом заштићена као природна реткост, а налази се и на прелиминарној листи за Црвену књигу кичмењака Србије. Истовремено, ова се врста, као глобално угрожена, налази на Црвеној листи света.

На сеоским пашњацима у близини села Стража још увек опстаје релативно очувана популација ове врсте захваљујући испаши стоке. Нестајањем текунице, не само да би осиромашио генетски фонд сисара, већ би биле угрожене и неке врсте птица грабљивица, као што је степски соко, које превасходно базирају исхрану на текуницама. Зато је посебно важно да се на овим степским пашњацима где живи текуница настави испаша, или врши кошење у недостатку испаше.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ – На средокраћи насеља Стража и Јасеново, на десној обали реке Караш, окружен храстовом шумом, подигнут је млински комплекс. Његови најстарији сачувани објекти датирају с краја 19. века. Постојећи објекти су највећим делом изграђени након 1925. године. Они са млином у Кикинди из 1860. године чине најстарије активне споменике културе индустријског карактера на територији Војводине. Прва прелиминарна истраживања млина вршена су при Музеју науке и технике у Београду, у оквиру проучавања индустријског споменичког наслеђа. Међутим, за утврђивање поузданих документационих података као што су време настанка и развој комплекса, име архитекте и градитеља, анализа технолошке опреме и уведене новине проузроковане напретком производње, неопходно је приступити ширем и дуготрајнијем проучавању. На основу дендролошких карактеристика сађене шумске састојине (преовлађују храстова стабла) чија се старост процењује на преко 200 година, закључује се да је, по свој прилици, у исто време изграђен мост, прилазни пут и првобитни објекти млина.

Положај млина у односу на ширу околину, непосредна близина магистралне саобраћајнице, насеља Стража, Јасеново и реке Караш, указује на добро осмишљен избор микролокације комплекса као и његову привредно-историјску међузависност са свим сегментима у окружењу. Житељи Страже и Јасенова су од самог почетка активно учествовали у изградњи и раду млина, те пресудно утицали на развијање функција и његов изглед какав је сачуван до данашњих дана. Познато је да су шумски комплекс и млин до 1945. године били у поседу Фрање Ленгауера из Страже.

РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ - Подручје заштићеног природног добра „Стража" сврстано је у III категорију природних добара на којима се подразумева ограничавање људских активности.

У режиму заштите II степена утврђује се ограничено и строго контролисано коришћење природних богатстава док се активности у простору могу вршити у мери која омогућава унапређивање стања и презентацију природног добра без последица по његове основне вредности. На подручју режима заштите III степена утврђује се селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору уколико су усклађене са функцијама заштићеног природног добра или су везане за традиционални облик привредне делатности и туристичку изградњу.

Степски пашњаци – *станиште текуница*

Текуница *(Citellus citellus)*

ОПШТЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ

Основни циљ заштите природног добра у целини је очување постојећих екосистема ради одржања опште биолошке разноврсности и аутохтоности подручја као и очувања културно-историјских и амбијенталних вредности.

Да би се на укупној површини заштићеног природног добра „Стража" обезбедили услови неопходни за његову заштиту, очување, уређење и коришћење прописују се опште мере заштите.

ДОЗВОЉЕНО ЈЕ:

- очување аутохтоности шумских и ливадских екосистема као и радом створених вредности;
- очување мешовитог састава шумских екосистема са значајним учешћем старих стабала која су уједно и станишта ситних сисара и птица дупљарица;
- очување водног режима;
- очување ливадско-степских пашњака;
- коришћење природних и створених вредности на начин којим се обезбеђује заштита и очување;
- санација и ревитализација угрожених и деградираних делова;
- сузбијање и уклањање зељастих и дрвенастих инвазивних врста;
- радови на обнови, очувању стабилности и здравственог стања шумских екосистема;
- примена селективних хемијских и биолошких средстава за сузбијање фитопатолошких и ентомолошких обољења;
- постављање хранилишта за дивљач;
- успостављање мониторинга ради праћења стања природних и створених вредности, њихове заштите, очувања и унапређивања;
- уређивање подручја и изградња објеката у циљу очувања, обнављања и унапређење природних и културно-историских и амбијенталних вредности и презентације;
- презентација и популаризација природних и створених вредности;
- одрживи развој спортско-рекреативних активности, туризма и других потенцијала подручја у складу са развојним могућностима;
- контролисано кретање посетилаца;
- укључивање локалног становништва у планиране развојне активности.

ЗАБРАЊЕНО ЈЕ:

- предузимати радове и активности који могу нарушити основна обележја и интегралност заштићеног природног добра;
- промена намене површина;
- угрожавати или уништавати заштићене биљне и животињске врсте као природне реткости и њихова станишта;
- чиста сеча аутохтоних врста дрвећа;
- сећи и уништавати дрвеће и жбуње; уништавати осталу флору и вегетацију ако се тиме угрожавају екосистеми, као и радом створене културно-историске и амбијенталне вредности;
- садња алохтоних врста дрвећа и жбуња осим на хортикултурним површинама (парковским);
- садња и уношење инвазивних врста;
- паљење травних површина, осим у циљу усмеравања сукцесије природне вегетације као мера активне заштите;
- лов, осим у случају појаве заразних болести на дивљачи (санитарни лов);
- одлагати и депоновати чврсти и течни отпад;
- паркирање возила ван одређених простора;
- ложење ватре ван одређених простора;
- градити индустријске и друге објекте и обављати радове којима се нарушавају морфолошке и хидролошке карактеристике терена, уништава биљни и животињски свет или се на било који други начин нарушава интегритет простора.

ПОСЕБНЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ - II СТЕПЕН

Подручје режима заштите II степена представља значајан простор за заштиту, очување и обнављање природних вредности. Обухвата највећи део природног добра са доминантном шумом лужњака, ливадским, пашњачким површинама и влажним стаништима који окружују млински комплекс.

ДОЗВОЉЕНО ЈЕ:

- гајење, обнова и уређење шума по верификованим уређајним плановима и основама усклађеним са Програмом заштите, развоја и уређења заштићеног природног добра „Стража";
- очување и унапређење стања шумских састојина применом природне обнове и благовремено и планско извођење мера неге и обнове шума којима се обезбеђује оптимална структура и састав шумских екосистема;
- контролисано пашарење и кошење на пашњачким површинама;
- изградња ловно-техничких и других објеката у циљу заштите, очувања и унапређења ловне и остале фауне која се налази на подручју заштићеног природног добра „Стража". Изградња и опремање мора бити у складу са Програмом заштите, развоја и унапређења заштићеног природног добра.

ЗАБРАЊЕНО ЈЕ:

- промена намене површина;
- преоравање и пошумљавање ливада;
- испаша домаће стоке осим на пашњацима;
- изводити радове и градити индустријске или друге објекте којима се нарушавају морфолошке и хидролошке карактеристике терена, уништава биљни и животињски свет или се на било који други начин нарушава интегритет простора;
- привремено или трајно отварање депонија и одлагање чврстог и течног отпада.

ПОСЕБНЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ - III СТЕПЕН

Подручје са режимом III степена заштите утврђује се на ограниченом простору који представља културно-историјско наслеђе. Обухвата млински комплекс са хортикултурним уређењем као и прилазне путеве са пратећом инфраструктуром којом се обезбеђује функционисање млина.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ

Прописани режими и мере заштите за природно добро укључују и опште мере заштите које се односе на постојећи изграђен садржај у циљу спровођења очувања вредности и карактеристика целокупног простора. У супротном, неадекватан приступ очувању постојеће просторне организације и њихових особености могу угрозити или уништити, поред културно-историјских и основне вредности заштићеног природног добра.

У складу са тим, за део заштићеног природног добра са млинским комплексом, прописане су мере и режим III степена заштите у складу са функцијама наслеђених традиционалних облика обављања привредних делатности.

У циљу заштите, очувања и унапређења млинског комплекса прописују се мере којима се

ДОЗВОЉАВА:

- коришћење и одржавање објеката и припадајућег простора на основу постојећег стања и намене у складу са прописаним мерама заштите;
- пренамена или употпуњавање постојећег простора и садржаја на начин и у мери који доприноси унапређењу и презентацији комплекса као што је продавница, изложбена поставка, клупе, табле, паркинг, корпе, жива ограда и др. под условима које утврђује стручна служба;
- изградња и активности које су саставни део реконструкције оригиналног изгледа млина или примене заштитних мера у циљу санације стања (хидроцентрала, брана, мост, устава, обалоутврда).

ЗАБРАЊУЈЕ:

- изградња сталних или привремених објеката који по намени нису у складу са првобитним просторним решењем постојећом функцијом;
- коришћење простора на начин и у сврхе које могу угрозити или нарушити основне вредности и својства млинског комплекса;
- сви облици експлоатације минералних сировина, као ни отварање привременог позајмишта;
- пренамена или измена облика и изгледа зелених и приобалних површина, односно предеоних карактеристика комплекса.

6. ДАНИ ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ ВРШАЧКИХ ПЛАНИНА

Амфитеатар Више школе за образовање васпитача
23 – 24. март 2007.

„Дани заштите природе Вршачких планина", најзначајнија манифестација коју организује наше друштво, већ 6 година привлачи стручњаке и природњаке заинтересоване за очување вредности наше околине. Од 2002. године, када су Дани установљени, концепт се није мењао – први дан је увек намењен предавањима и дискусијама о актуелним темама у вези природе Вршачких планина, а други дан је посвећен представљању вредности и искустава из других природних добара, путем изложби и пројекција филмова и дијапозитива. Првог дана, у петак 23. марта, овогодишње Дане отворили су наши дугогодишњи пријатељи Слободан Пузовић, помоћник Покрајинског секретара за заштиту животне средине и одрживи развој из Новог Сада и др Лидија Амиџић, директор Завода за заштиту природе Србије из Београда. Након увода, излагање на тему „Старатељство над пределом изузетних одлика – Вршачке планине", одржали су мр Орхидеја Штрбац и Миливој Вучановић, запослени у Јавном предузећу „Варош", које је старалац овог заштићеног природног добра. Они су изнели шта је све старалац урадио на реализацији програма заштите за 6 месеци од како је формирана служба до тог тренутка. Резултати су задивљујући и показују да ће са новим стараоцем ово природно добро врло брзо бити узор за читаву Србију. У наставку се развила полемика у којој су учествовали гости из Завода за заштиту природе, грађани Вршца и представници ЈП „Војводинашуме", бившег стараоца Вршачких планина, али не тако оштра као ранијих година. У суботу 24. марта гости су били др Душан Мијовић и Маја Радосављевић из Завода за заштиту природе из Београда који су приказали филм о Старој планини. Затим су посетиоци уживали у првом јавном приказивању филма „Чудна шума" нашег пријатеља Љубе Нинковића. На крају је Вршчане поново обрадовао Јован Лакатош из Апатина пројекцијом дијапозитива о Горњем Подунављу. Посета је и ове године била врло добра – у оба дана више од 200 посетилаца је пратило програм у амфитеатру Педагошке академије. Захваљујемо се Општини Вршац, ЈП „Варош", Штампарији „Тули", Уметничкој радионици „Один" и Телевизији „Банат", покровитељима наше манифестације.

Годишњи билтен
Природњачког
друштва ГЕА
Број 7 - 2007. година

ОЦЕНА ИСПУЊЕНОСТИ УСЛОВА ЗА ЗАШТИТУ ПРЕДЕЛА ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА ВРШАЧКЕ ПЛАНИНЕ

Весна Хабијан Микеш, Бранко Ковачевић*

ИСПУЊЕНОСТ УСЛОВА

АУТЕНТИЧНОСТ - Захваљујући свом географском положају, подручју где се укрштају три биљногеографске провинције (панонска, дакијска и мезијска), затим свом развијеном рељефу (од подгорине до највишег врха Војводине), разноликој геолошко-петрографској подлози и земљишном покривачу, Вршачке планине одликује велико богатство биљних врста.

Пошто је порекло тих врста из разних делова северне хемисфере, могу се биљке Вршачких планина сврстати у већи број флорних географских елемената, ареалтипова, што указује на богатство и шароликост флоре и вегетације овог подручја.

Специфичне вредности Вршачких планина, које у себи обједињују сурову лепоту исконске неживе природе са питомом лепотом сеновитих шума, пропланака и благо заталасаних обронака као и повезаност Вршачких планина добром мрежом саобраћајница са ближом и даљом околином, значајна су основа за веће коришћење њихових комплексних функција.

ОЧУВАНОСТ - У односу на биљни покривач знатна површина Вршачких планина покривена је шумском вегетацијом коју претежно чине природне аутохтоне мешовите шумске заједнице лишћара, које су данас због нерационалног газдовања у прошлости, деградоване пањаче.

Поред ових аутохтоних шумских заједница на Вршачким планинама су заступљени и други типови вегетације, карактеристични за изворну природу овог подручја – од брдских ливада степског карактера до типичне вегетације камењара на пробојима громада стена. Флора Вршачких планина такође је још увек веома богата, разноврсна и интересантна за науку и привреду, иако је у прошлости трпела велике промене. Реликтне и панонске ендемичне биљне врсте, као и велики број лековитих биљака, посебна су вредност природе Вршачких планина.

Животињски свет Вршачких планина није богат као некада што се посебно односи на ловну дивљач али је још увек због својих изванредних штанишних услова доста разноврстан. Вршачке планине су и гнездишта великог броја орнитофауне међу којима има веома ретких, проређених и угрожених врста.

РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ - Флора и вегетација Вршачких планина у целини развила се на граници шумо-степске и шумске зоне, односно на подручју где се укрштају утицаји трију различитих биљногеографских провинција: Панонске, Дакијске и Мезијске. Стога је карактеришу одређена специфична обележја и присуство бројних ретких, ендемских и реликтних врста какав је карпатски дичак (Barbarea vulgaris ssp. lepuznica), румунски ендем, коме је ово једино налазиште у Србији. Од посебног значаја је и дацијски ендем, ретка врста пурпурног кукурека (Helleborus purpurascens) у храстовим састојинама. Осим тога постоје биљке чија су налазишта на Вршачким планинама једина у Војводини. Такве су две врсте звончића субмерзног обележја, одсвудглед (Campanula grossekii) и Campanula sphaerotrix са јединим налазом (Лисичија глава). Један број диференцијалних биљака ужег распрострањења су веома значајне јер на Вршачким планинама расту на границама свијих ареала. Фауну Вршачких планина можемо сматрати једним од темељних вредности овог природног добра, јер, као компонента функционисања присутних екосистема, представља значајан сегмент укупне заштите и очувања подручја.

Једна од највреднијих компоненти фауне Вршачких планина, свакако је фауна птица. Велики број ретких и угрожених врста у националним и међународним размерама насељава подручје Вршачких планина а укупан број птица које их насељавају прелази преко 120 врста, од чега око 90 припада гнездарицама. Међу птицама које насељавају подручје Вршачких планина посебну вредност представљају врсте природне реткости у Србији, попут орла кликтавца (Aquila pomarina), уралске сове (Strix uralensis), осичара (Pernis apivorus), орла змијара (Circaetus gallicus) и др. Међу гмизавцима и водоземцима посебно треба истаћи присуство значајних и веома ретких врста попут шарке (Vipera berus), ескулаповог смука (Elaphe longissima), смукуље (Coronella austiaca) и шареног даждевњака (Salamandra salamandra), изузетно значајних у регионалним и националним оквирима. У биогеографском смислу, обележје фауни сисара дају врсте европских, претежно листопадних шума. Како природно добро Вршачке планине представљају првенствено шумски екосистеми, у њима срећемо мање-више широки дијапазон сисара везаних првенствено за шумске екосистеме као што су вук (Canis lupus), лисица (Vulpes vulpes), куна златица и куна белица (Martes martes i Martes fiona), дивља мачка (Felis silvestris), и друге.

РАЗНОЛИКОСТ - Геоморфолошка разноврсност терена, уз силикатну подлогу и специфичну климу острвског масива у целини је основа за велику разноликост биљних заједница различитих типова екосистема, заступљеност ендемичних, реликтних и на разне начине угрожених биљних и животињских врста од којих су многе заштићене као природне реткости, или представљају таксоне од међународног значаја за очување биодиверзитета.

ИНТЕГРАЛНОСТ - Интегралност подручја Вршачких планина се огледа у међусобној зависности и повезаности бројних шумских заједница, разноврсним биљним и животињским светом, као и у разноликости орографских и других карактеристика, које чине да Вршачке планине представљају простор посебних природних вредности и одлика.

*Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад

ПЕЈЗАЖНО-АМБИЈЕНТАЛНЕ ВРЕДНОСТИ - У валоризацији пејзажно-амбијенталних вредности овог подручја, Вршачке планине имају највећу композициону вредност. Ту су пре свега доминирајуће узвишице са благим и стрмим падинама, шумски комплекси са пропланцима, визуре на далеке пределе итд. Мноштво оваквих пејзажних вредности Вршачких планина треба максимално истакнути и очувати поштујући њихове природне особености.

ФУНКЦИЈЕ И ЗНАЧАЈ ПРИРОДНОГ ДОБРА

На овом географском положају, орографском изгледу, геолошким карактеристикама, као и интересантном биљном и животињском свету, Вршачке планине представљају веома специфично природно подручје од вишеструког значаја.

ЕКОЛОШКА ФУНКЦИЈА - Заштићено природно добро „Вршачке планине" има еколошки значај у функцији очувања станишта различитих биљних и животињских врста као њихових животних заједница. Неремећење успостављене биолошке равнотеже важно је како за очување фитоценоза (и за њих везане фауне), односно, за спречавање њихове проградацијске сукцесије, тако и за очување њихове аутентичности и репрезентативности.

НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКА ФУНКЦИЈА - У односу на научни значај Вршачких планина, у геолошком смислу оне јасно одражавају најстарији период геолошке прошлости и различитих тектонских фаза, који се једино на овом месту у Војводини могу осматрати. Првобитни рељеф метаморфисаних стена и магматских пробоја, временом је модификован, тако да цео простор има научно веома интересантну и особену морфогенезу. Живи свет Вршачких планина и поред крупних промена и јаког утицаја човека још увек представља значајну вредност подручја. Очувани фонд аутохтоне флоре и фауне овог подручја драгоцена је генетска резерва даљег развоја и обогаћивања природне вредности, употпуњује научни значај Вршачких планина. Различити и разноврсни типови аутохтоних животних заједница, заступљених на Вршачким планинама омогућују научно праћење даљег спонтаног развоја свих типова еко система и врло сложених процеса који се у њима одвијају.

ЗАШТИТНА ФУНКЦИЈА - Треба истаћи и непроцењив значај флоре и вегетације Вршачких планина за заштиту и унапређивање

Вршачке планине - поглед кроз „зубе" Вршачке куле

животне средине, а у првом реду заштитну функцију шума у спречавању појаве и ублажавања последица еолске и флувијалне ерозије и денудације које су иначе веома изражене на овим теренима и причињавају огромне штете не само природи већ и привреди подручја.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ - Вршачке планине поседују и не мали културно-историјски и образовни значај, јер је на читавом њиховом подручју откривен већи број (око 14) археолошких налазишта, од којих су нека нотирана у свим археолошким картама Европе (нпр. Кремењак), затим ту су сачувани остаци средњовековних утврђења из XIV века (Вршачки град) а у непосредној близини, ван граница заштићеног добра је и заштићени споменик културе из XVI века – манастир Месић.

РАЗВОЈНА ФУНКЦИЈА - Одређена је прописаним могућностима коришћења природних вредности специфичних за Вршачке планине. Повезаност Вршачких планина добром мрежом саобраћајница са ближом и даљом околином, значајна су основа за њихово што потпуније и свестраније укључивање у туристичку понуду овог подручја. Да би се омогућило интензивније укључивање Вршачких планина у туристчку понуду потребно је више пажње посветити одржавању постојећих као и изградњи нових туристичких и спортско-рекреативних објеката и повезати туризам и излетништво са историјским и културним вредностима.

ГОРЊЕ ПОДУНАВЉЕ – пројекција дијапозитива

Има нека тајна веза између Вршца и Апатина, Вршачких планина и Специјалног резервата природе„Горње Подунавље". Тајну зна Јован Лакатош, врсни познавалац птичијег света и надалеко чувени фотограф природе. Лаки је наш изузетан пријатељ, који сваке године барем два пута буде гост нашег друштва. На Дане заштите обавезно дође и то од када ова манифестација постоји, дакле сваки пут до сада. Нисмо сигурни да ли постоји град, осим можда Лакијевог Апатина, који је видео више од његове богате збирке дијапозитива. У Вршцу има своју сталну публику, која редовно долази на презентације, чак примећујемо и неке који долазе само када гостује Лаки, док их на другим нашим активностима нема. Иако је у оквиру пројекта „Белорепани света" у протеклих 20 година обишао дивљину скоро свих континената, Лаки је за своје шесто представљање одабрао своје непосредно окружење. Кроз снимке и занимљиву причу, упознао нас је са природним реткостима и вредностима Горњег Подунавља, у којем и проводи највише времена. Овај предео нам је управо Лаки и открио. На његов предлог, наше друштво је 2003. године организовало екскурзију до Апатина и Горњег Подунавља и била прва група која је организовано походила резерват. Од тада, неки од нас воле Апатин скоро исто колико Лаки воли Вршац. Мало је таквих пријатељстава и пријатеља, или што би Лаки рекао „таласних дужина".

Годишњи билтен
Природњачког
друштва ГЕА
Број 7 - 2007. година

СТАРА ПЛАНИНА – пројекција филма

Научно-документарни филм „Парк природе Стара планина" сачињава шест засебних прича о лепотама и природним реткостима Старе планине – „Арбиње", „Бабин зуб", „Граница", „Мицор", „Росуља" и „Зелена јова". Најзначајнији и најлепши делови Старе планине налазе се у склопу истоименог Парка природе. У оквиру пројекта „Човек и биосфера", под окриљем УНЕСКО-а, ово природно добро предложено је за резерват биосфере. Изузетно богатог и разноврсног живог света, српска планинска лепотица је флористички и вегетацијски изузетно значајно подручје и истакнути центар ендемских врста. У филму су забележене и стручно обрађене управо оне природне вредности које као највеће благо крије ова планина. Продукција Завода за заштиту природе Србије. Режија Синиша Алексић. Година производње 2005. Трајање 52 минута. У уводном излагању, вршачкој публици су о филму и природи Старе планине говорили стручњаци Завода за заштиту природе Србије из Београда, Маја Радосављевић и др Душан Мијовић, дугогодишњи члан нашег друштва и велики пријатељ. Наше друштво је посетило Стару планину у јуну 2004. године, па је већи део гледалаца посебно уживао у филму подсећајући се лепих пејзажа и реткости.

„ЧУДНА ШУМА – ШАЛИНАЧКИ ЛУГ" – претпремијера филма

На десетак километара од Смедерева, између села Шалинац и Кулич, налази се Шалинački луг, простор на коме још увек обитава око 200 стабала храста лужњака, под којима се некада налазила цела Шумадија. Ове „часне старине" имају између 150 и 250 година и изложене су драстичним променема природног окружења, деструктивног понашања и небриге локалног становништва. Завод за заштиту природе је предложио да овај простор добије статус Споменика природе, као и будућег стараоца, али овај предлог Скупштина општине Смедерево још није потврдила својом одлуком. Стручњаци Завода су уверени да се овај необични и прелепи простор може спасити, а одређеним мерама подстаћи да се сам обнови. „Чудна шума – Шалинački луг" је документарни телевизијски филм са еколошком тематиком, настао са циљем промовисања овог вредног простора и његовог откривања широј јавности, са амбицијом да покрене локалну заједницу на конкретну акцију. Осим тмурне фактографије, филм на моменте даје и особену, лирску транспозицију овог јединственог природног локалитета, уз музику коју је написао Љуба Нинковић. Режија Живојин Челић, сниматељ Влада Нешић, сценарио, текст, музика Љуба Нинковић. Трајање 18 минута. Продукција Vesta group и Удружење грађана „Еко студио", Београд. Година производње 2007.

„Пустите да у вама никне дрво, чудно и истински лепо, као што све ниче и расте у тишини и миру унутрашњег космоса. Када потпуно озелени овај унутрашњи свет, онај спољашњи ће бити спасен".